

Gåshaga Brygga:

”Vem tar ansvar för problemen

”Myndigheterna blundar ofta då ett för kommunen viktigt företag tar ett förorenat område i besittning utan att ta i beaktande att miljömålen skall vara en viktig utgångspunkt vid bedömning av miljökonsekvensutredningar.” Börje Wigström har tittat närmare på det som skrivits om området Gåshaga brygga på Lidingö.

Förorenad mark är ett stort problem eftersom det skadar djur, natur och människor som vistas och bor i dess närhet. Människa och natur skall vara i samklang. Men tyvärr sker det som inte får hända, nämligen att man tar lagen i egna händer och våldför sig på naturen. Hur många gånger får samma misstag upprepas innan miljökonsekvensen blir ett åtal med fällande dom?

Gåshaga brygga ligger på Lidingö, ett område där det tidigare bedrivits omfattande förorenande verksamhet.

Anmälningarna genom åren har varit många på misstänkta utsläpp av avloppsvatten, svavelsyra, salpetersyra och andra gifter.

I en markundersökning från 1995 uppmätte man mycket

höga halter av lösningsmedel i grundvattnet som överskred alla kända bedömningsvärden. Även halterna av krom och zink bedömdes som mycket allvarliga.

Sophia Salenius familj är några av de som drabbats. Efter inflyttningen till Gåshaga Brygga fick alla tre hälsobesvär. Även personer som övernattade hos familjen Salenius samt barnens vänner vittnade om att de drabbades av hälsobesvär såsom huvudvärk, astmabesvär och förkylningssymtom. Barnen hade näsblod upprepade gånger, vilket de aldrig hade haft tidigare. Sophia Salenius själv fick problem med sina ögon i form av sår på hornhinnan. Dessa besvär drabbade så småningom även dottern, Olivia, då 14 år.

Besvärerna blev värre och kom

oftare, men besvärerna blev mindre då de inte befann sig i huset. Hälsobesvärerna tilltog och utökades till att omfatta magont och feberattacker. Sonen Herman, då 17 år, drabbades av svullna lymfkörtlar och låga värden av trombocyter. Samma blodförändring som man får vid benmärgscancer.

Besvär av inomhusmiljön

Enligt behandlande läkare på Danderyds sjukhus kan dessa hälsobesvär bero på nedsatt immunförsvar som framkallas av en dålig inomhusmiljö. Att besvärerna minskade när de inte vistades i fastigheten ger vid handen att de ohälsosymtom som familjen drabbades av kan vara orsakade av föroreningar i marken eller inomhusmiljön.

I Sophia Salenius bostad uppmättes bensenångor i den av NCC betalda undersökningen i juni 2005. Salenius informerade också utredarna om att de kände bensen/flygbränslelukt i sina kökslådor som var närmast golvet på första våningen, samt utifrån, speciellt då det regnat. Den 10 juni 2005 lämnade Salenius in åtgärdsföreläggande till Lidingö kommun om att de omedelbart skulle inleda en

Foto: Börje Wigström

Hela familjen Salenius fick hälsoproblem i sin nya bostad.

undersökning av fastigheten. Provtagning i huset skedde och visade på många farliga föroreningar, samt bensenångor.

I mars 2007 dör en hyresgäst som bott på Gåshaga Brygga sedan 2002 av benmärgscancer. Den boende hade klagat till Tomas Ragnell (miljöförvaltningen) och frågat om det fanns några föroreningar under hans hus. Tomas Ragnell gav ett intygande om att det inte fanns några föroreningar i marken under huset. Trots att det i miljökonsekvensbeskrivningen uttryckligen noterats att områ-

det under och vid den klagandes bostad var kraftigt förorenat av en tidigare biltvättshall.

Skanska sålde till NCC

Lokaltidningen Mitt i Lidingö publicerar 2006-12-19 artikeln ”Folk kan få cancer av att bo i Gåshaga”. ”Marken vid Gåshaga Brygga är förorenad, men kommunen gör ingenting åt det.

”NCC har fått bygga bostäder där. Trots att folk kan få cancer”, säger toxikologen Tony Kronevi.”

Länsstyrelsen i Stockholm har efter undersökning bedömt området som riskfyllt. När byggbolaget Skanska fick veta det här lät man bli att uppföra bostäder där och sålde marken till NCC, som inte alls brydde sig om de miljöhot som uppdragats. Fast mest anmärkningsvärt är att Lidingö stad gav NCC tillstånd att bygga överhuvudtaget. Det strider även mot miljöbalkens försiktighetsprincip och efterbehandlingsansvar.

Enligt ”experterna” Andersson och Stridh från Örebro Universitet finns det inget på Gåshaga Brygga som tyder på att de boendes besvär kommer från bostäderna.

Noteras kan att de aldrig besökt platsen, talat med de berörda, eller nämnt de kvarliggande cisternerna i marken.

Toxikologen Tony Kronevi kallades till Gåshaga Brygga 3 juni 2005 och såg att Sophia Salenius och barnen var sjuka. Kronevi blev själv sjuk under den korta vistelsen där. Med anledning av det här skrev han ett brev till ansvarig myndighet att familjen bodde i en veritabel gaskammare och måste evakueras fortast möjligt. Senare bekräftades Kronevis påståenden av miljökonsulten Svante

Foto: Börje Wigström

Foto: Metro Centric-Creative Commons

”Hur farligt är det att vistas på den här lekplatsen?” undrar Börje Wigström.

en i inomhusmiljön?”

Nygård och PPPolymer som vid kemisk analys påvisade flera cancer- och allergiframkallande ämnen i deras bostad.

I ett liknande fall i Kvarnbäcken, Finland, hade man också byggt på förorenad mark. I ingen av inomhusmätningarna i Kvarnbäcken kunde man påvisa hälsofarliga ämnen över riktvärden. Däremot – precis som på Gåshaga Brygga – starkt cancerframkallande ämnen i marken under bostäderna. I Kvarnbäcken är husen rivna i dag. På Gåshaga Brygga står de kvar.

Gamla bensincisterner

Markundersökningen på Gåshaga Brygga som gjordes i mars 2008 (redovisades inte förrän 2008-10-15) visar på halter av PAH:er (polycykliska aromatiska kolväten) som är 58 gånger högre än Naturvårdsverkets riktvärden. Marken på Gåshaga Brygga innehåller också arsenik, kadmium och bly bland annat. I markundersökningen uppmättes också strontium i halter på 92 gånger normal förekomst i mark (enligt EPA, motsvarande Naturvårdsverket i USA).

– Det känns påfrestande att se att min bransch inte jobbar seriöst. Det måste var en felaktig ambition att försöka sanera dessa gravt förorenade industriområden, när det finns tillräckligt med mark att bygga på i Sverige ändå, säger Hans Lönn, AB Fastighetsanalys.

En gammal cistern för bensin som innehållit 10 000 liter ligger sålunda kvar vid gaveln på Gåshaga Brygga hus 8. Och kan man tänka sig, att sex av de sju ämnena som 2008 kunde härröras till bensintanken uppmättes i Salenius radhus redan 2005.

Olämpligt för bostäder

I Sophia Salenius överklagande av miljönämndens beslut till länsstyrelsen i Stockholms Län 2005 står det: Miljöförvaltningen har brutit i sin uppgift att grunda sin tillsynsplikt på miljöbalken redan 1999 då man inte krävde en noggrann undersökning av marken innan området bebyggdes av NCC.

Det är styrkt av tidigare rapporter att marken är förorenad och utgör en risk för människors hälsa och att det skall till en snar och grundlig undersökning av området och att NCC skall åläggas att evakuera familjen Salenius.

Bilden visar en av bensincisternerna som evakueras från området.

Foto: Börje Wigström

Miljöförvaltningen tog dessutom fem månader på sig att ta beslut som har inverkan på människors hälsa. Man grundar sina beslut på NCC:s påståenden utan att kontrollera sanningen. Miljöförvaltningen nämner inte i sitt beslut att ifrågasvarande bostad ligger på en av Stockholms mest förorenade fastigheter som man inte sanerat. Redan under 80- och 90-talen finns dokumenterade rapporter på att grannfastigheten var starkt förorenad och att man även misstänkt olaglig dumpning av giftunor.

Miljö och hälsoskyddsmyndigheten nämnde i ett tidigare uttalande att nämnda mark inte var lämplig för bostadsändamål. Det vill säga samma myndighet som nu inte ser någon risk för människors hälsa att bo där.

Länsstyrelsen i Stockholms län: "Spridningsförutsättningar

arna i mark och grundvatten bedöms som stora" och att "närområdet under senare år har bebyggt med en mängd bostäder varför känsligheten bedöms som stor". Det framgår vidare av Länsstyrelsens rapport från 2003 att endast viss sanering har skett.

Otillräcklig sanering

I flera år har NCC och Lidingö stad hävdad att marken på Gåshaga Brygga sanerats. De drabbade har under lika lång tid fått kämpa för att få ut handlingar som slutligen bevisade sanningen – den är inte sanerad. När de boende krävde en officiell bekräftelse från Lidingö Stad, möttes de bara med tystnad.

– Tjänstemännen på Lidingö Miljöförvaltning har skriftligt intygat att området var sanerat före byggstarten. Ett mycket allvarligt brott som kallas osant intygande under tjänsteutövning, säger Hans Lönn, AB Fastighetsanalys.

En mindre marksanering föreslås i Gåshaga Brygga under 2009 men med tanke på den starka förorening som Gåshaga Brygga utsatts för av den industriverksamhet som har pågått där under många år och de påvisade symtom som människorna drabbats av är det märkligt att inte miljö och hälsoskydd värnar om de drabbade och ger det skydd som de har rätt att kräva.

När man dessutom från en myndighet som har ett miljöjuridiskt ansvar också skall göra en hälsoriskbedömning som är värt namnet.

Miljö och stadsbyggnadskontoret anser att det med nuvarande markanvändning inte

I maj 2000 invigdes det fashionabla området Gåshaga Brygga.

Foto: Udo Schriöer-Creative Commons

förekommer någon oacceptabel hälsorisk inom bostadsområdet Gåshaga Brygga, men riskbedömningen är delvis baserad på WSP:s (miljökonsult) rapport som felaktigt intygar att alla primära föroreningskällor, det vill säga cisterner och tankar, har borttagits.

"En god tanke"

Vem tar det nationella ansvaret för miljöproblemen i inomhusmiljön? Vi är bra på att prata om jämlikhet, men våra samhällen blir allt ojämlikare. Är det människorna eller systemen det är fel på?

När det gäller bostadsmiljön sägs den också ha ett starkt skydd för den enskilde hyresgästen. Politikens ryggdunkningar och solidariska inställning till varandra ger ett mycket ojämnt samhälle där många lagar tolkas på ett regelvidrigt sätt och där myndighetsmissbruk är vanligt förekommande. Kan det vara så att en tjänsteman i den kommunala förvaltningen kan missbruka sin ställning hur grovt som helst utan att riskera påföljd enligt brottsbalken? Eller ingår inte våra politiker och tjänstemän i den kategori som kan straffas för sina handlingar

även om uppsåtet är medvetet och att den enskilde medborgaren har lidit allvarlig skada av det inträffade?

"EG-dom ger fastighetsägare ansvar för gamla synder", skriver Linklaters advokatbyrå 2004-10-20. Föroreningar i mark och den mark som har förorenats är juridiskt att betrakta som avfall. Till den slutsatsen har EG-domstolen kommit. Domen kan få stor betydelse när det gäller fastighetsägares ansvar för efterbehandling för förorenad mark. En konsekvens av EG-domstolens dom är att principerna för ansvar kan bli tillämpliga på alla typer av markföroreningar. Detta skulle innebära en avsevärd utvidgning av fastighetsägarens ansvar och ändra spelreglerna på fastighetsmarknaden i situationer där förorenaren inte finns kvar eller kan betala för efterbehandlingen.

Dessutom har byggsektorns miljöprogram sagt så här: "Ingen ska bli sjuk av sitt boende år 2010". Då ska samtliga sjuka hus i landet ha identifierats och åtgärdats.

Detta är en god tanke, och kommer att så förbli eftersom det magiska årtalet snart har infunnit sig.

Börje Wigström

EFFEKTER AV MILJÖGIFTER:

Ett axplock av de långtidsverkande, giftiga ämnen som är hälso- och miljöfarliga och som finns i marken på Gåshaga Brygga:

Arsenik (As): Cancerframkallande i vissa föreningar, mycket giftigt för liv i vatten, giftigt att andas in eller förtäras.

Bensen: Cancerframkallande, giftigt.

Benspyren: Cancerframkallande, mutagen (skadar arvsmassan), påverkar fortplantning, risk för fosterskador, mycket giftigt för liv i vatten.

Bly (Pb): Cancerframkallande, mutagen, kan skada nervsystemet, försämrar kognitiv utveckling hos småbarn. Vuxna kan drabbas av högt blodtryck och hjärt-kärlsjukdomar.

Kadmium (Cd): Cancerframkallande, mutagen, skadar njurarna, mycket giftigt för liv både på land och i vatten.

PAH (Polycykliska aromatiska kolväten): Cancerframkallande, skadar arvsmassan och vattenlevande djur.

Toluen: Kan skada foster.

Xylen: Farligt att andas in och vid hudkontakt.

Källa effekter: Kemikalieinspektionens hemsida.